

Енике Гуљаш¹
Информатички центар ЕЛМС
Будимпешта, Мађарска
updates@academia-mail.com

УДК 028.8:615.85(091)
024:021.1

ФОРМИРАЊЕ, РАЗВОЈ И МЕСТО БИБЛИОТЕРАПИЈЕ У БИБЛИОТЕЦИ

Корени библиотерапије сежу у антику. Библиотеке имају широко распрострањену услужну делатност у иностранству, углавном у САД, као и у Европи, Немачкој и Енглеској. У овој студији желели бисмо да представимо ране претече ове методе и промене које је претрпела кроз историју. Говорићемо о променама у концепту и о томе како је њена примена еволуирала, као и о актуелним библиотечким услугама и о списку препоручених књига. Поред тога, биће речи и о томе зашто неки библиотерапију сматрају опасном.

Ране претече библиотерапије

Најраније претече библиотерапије могу се наћи у древном Египту. У Јунговој *Аналитичкој психологији* читамо да када би у древном Египту човека ујела змија, не би звали лекара већ медицинског свештеника који је са собом доносио рукопис мита о богу Ра и о његовој мајци Изиди и читао га пацијенту. У причи је Изиди створила змију отровницу коју је сакрила испод песка, а када ју је бог Ра згазио, змија га је ујела. Бога су мучили страшни болови, страх од смрти, па су богови од Изиде тражили магију која избацује отров. А Изиди, врховна богиња магије, рекла је: „Истеци, отрове, изађи из Ра... Радил сам и присиљавам отров да падне на земљу јер владам змијским отровом... Нека живи Ра, а отров нека умре јер ако

---

¹ Енике Гуљаш (1988), доктор наука из области истраживања развојне е-библиотерапије, запослена као библиотекар-информатичар и пројектни менаџер у припреми електронског образовног материјала у Информатичком центру ЕЛМС у Будимпешти.

је отров жив, Ра мора умрети.” Исто тако ће живети одређени човек, син одређеног човека и отров ће умрети.² Већ се из ове једне приче јасно види важност писане речи у давним временима и да се исцељење није приписивало лековима, него причи. Веровали су да и народ, попут бога Ра, може бити излечен након уједа змије. Међутим, записи нам не говоре о стопи излечења и о броју преминулих од змијског отрова.

Текстови који потичу из различитих религија, и који су сматрани светима, читани су у сличне сврхе. Дакле, и Библија и Куран садрже упутства и савете читаоцима у вези са савладавањем управљања животом и другим потешкоћама. Посланица Светог Павла Римљанима, примера ради, садржи конкретна упутства: „У нади будите весели, у беди будите у миру, у молитви будите истрајни. Помозите свецима када је потребно, будите гостопримљиви. Благосиљајте своје прогонитеље, благосиљајте, а не проклињите. Радујте се са онима који се радују и плачите са онима који тугују. Живите у слози. Не будите охоли, већ се прилагодите обичним људима. Не будите саможиви...”³ Куран је најважнији писани документ исламске религије који даје пример и пружа подршку муслиманском народу хиљадама година. Поглавља Курана подучавају моралном животу, али дају и савете о формирању друштвене позадине.⁴

Уколико нам фокус није само на верским текстовима, можемо открити помоћну улогу прича у разним књижевним делима попут *Хиљаду и једне ноћи*. Иако истраживачи не могу да утврде тачне околности и старост ове збирке бајки, знају да су се њени текстови мењали прилагођавањем потребама тог доба. Приче су се убацивале, избацивале или су се постојеће модификовале. Дакле, све док су приче биле намењене одраслима, садржале су сексуалне референце које су уклоњене током прилагођавања деци.⁵ Погледавши оквирну причу, можемо рећи да је Шехерезада била библиотерапеут јер је, са унапред одређеним циљем, помоћу низа логички изграђених

² Carl Gustav Jung, *Analtikus pszichológia* (Budapest: Göncöl, 1995).

³ *Rómaiaknak írt levél* (s.a.).

⁴ „Korán”. (s.a.), *Terebess Ázsia Lexikon*, <http://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/koran.html>

⁵ Hande A. Birkalan, *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&hid=126>

прича, покушала да помогне владару разочараном у жене. Међутим, осим краљу, ова збирка помаже свима који прочитају те бајке и приче.⁶

Ако бисмо пажњу усмерили на Исток, можда бисмо најдубље корене библиотерапије могли да откријемо у традиционалној хиндуистичкој медицини, где је болесној души дата прича, а медитација одржана над њом помогла је да се проблем реши.⁷

Организовани облик приповедања у Мађарској први пут се појављује у зимским вечерима проведеним у предењу, када су учесници једни друге забављали причама. Жене су преле окупљене у некој од кућа, разговарале су и певале, а ако су и мушкарци присуствовали, шалили су се и плесали. Преидионица је била погодно место за причање и слушање бајки, легенди, анегдота, загонетки. Са психотерапеутског гледишта, мађарске народне психотерапеутске методе и бајања били су сугестивни и хипнотички.⁸

(Поновно) откриће библиотерапије

Поновно откриће западне медицине чекало се до 19. века, када су и ментални проблеми покушали да се реше, поред лечења голим оком уочених физичких симптома. Године 1815. Бенџамин Раш (Benjamin Rush), лекар из Филаделфије, здушно је заговарао терапеутску вредност читања, а Џон Минсин Галт (John Minsin Galt) убацио га је у програм неге пацијентата 1833. године.⁹ Касније, током Првог светског рата, Семјуел М. Кротерс (Samuel M. Crothers) први је употребио термин библиотерапија, а његов пријатељ Џорџ Багстер (George Bagster) изјавио је да је библиотерапија нова наука.¹⁰ Први познати пример обученог библиотекара који је користио књиге за лечење менталних болесника потиче из 1904. године. Реч је о библиотекарки Кетлин Џонс (Kathleen Jones) која је радила у болници Меклин

⁶ Éva Bartos, „Gyermekek biblioterápiája”, *Fordulópont* 2–3 (1999): 93–103; Peseschkian Nossart, *A tudós meg a tevehajcsár* (Budapest: Helikon, 1991).

⁷ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

⁸ Andor Oláh, „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”, *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9.

⁹ Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról*, 1989.

¹⁰ William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy* (Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/library-trendsv11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15

у Ваверлију (Масачусетс).¹¹ Године 1931. Вилијам Џ. Бишоп (William J. Bishop) саставио је референтну листу за болничке библиотеке, а на списку су се налазиле разне библиотерапијске ставке.¹²

Највећи напредак и признање библиотечкој професији догодили су се 1939. године када је Болничко одељење Америчког библиотечког удружења основало Одбор за библиотерапију, где је библиотерапија званично призната као библиотечка услуга.¹³ Значајније ширење библиотерапије може се узети за период Другог светског рата када је стање војника који су се враћали са фронтова захтевало дуготрајно лечење. Кроз здравствену услугу тада је већ почело да се води рачуна и о њиховом менталном здрављу.¹⁴

Појам групне терапије настао је 1931. године. Психодрама је постала позната 1925, а плесна терапија 1942. године. Уметничка терапија и музикотерапија појавиле су се педесетих година прошлог века. За образовање одраслих, које је доживело процват тридесетих и четрдесетих година 20. века, такође се тврди да је претеча библиотерапије. Реа Џојс Рубин (Rhea Joyce Rubin) спровела је анализу сто тридесет једног чланка објављеног између 1970. и 1975. и открила је да се до тада само 35% чланака о библиотерапији појавило у библиотечким часописима и 65% из других области попут психологије, образовања, здравства.¹⁵

Двадесетих година 20. века развој библиотерапије текао је у више праваца, али се њен прави представник није појавио. Линда Истмен (Linda

---

¹¹ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122

¹² William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*.

¹³ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

¹⁴ „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics.” *Clear Lake Children’s Center*. (s.a.). <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RPMwbYh>; Hande A. Birkalan, *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&HYPERLINK> "http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31%40sessionmgr110HYPERLINK" "http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&hid=126

¹⁵ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122

Eastman) наводно је рекла: „Да сам лекар, давала бих пацијентима књиге у складу са оним што мислим да им треба.” На састанку Библиотечког удружења 1930. године Кетлин Џонс је цитирала речи Е. Ф. Гарешта (E. F. Garescht): „Књиге у добро изабраној болничкој библиотеци су поређане попут бочица у апотеци.”¹⁶

Тридесетих година 20. века Сејди Питерсон Делани (Sadie Peterson Delaney) написала је рад „Место библиотерапије у болници” и нагласила потребу за одговарајућом евиденцијом. Пери Џонс (Perrie Jones) наставио је користан рад својим примедбама укључујући чињеницу да, нажалост, не постоје поуздани спискови или правила за библиотерапију. Нагласио је потребу за одговарајућом обуком и стручним кадром. У чланку „Ментални болесници могу да читају”, Џонс је посветио три пасуса теми *Шта не знамо*. Истакао је да је намерно избегавао реч библиотерапија јер није постојала одговарајућа метода која би оправдала тај термин.

Било је и скептика, Магнус К. Петерсен (Magnus C. Petersen), примера ради, рекао је: „Ако постоје један или два пацијента заинтересована за читање и ми то уочимо, склони смо закључку да је постигнуто побољшање резултат читања. Заправо, напредак је можда резултат читања, а можда је у потпуности невезан за читање.”¹⁷

Године 1940. библиотекарка Еленор Маскарино (Eleanor Mascarino) и лекар Делмар Гуде (Delmar Goode) известили су да су библиотерапију користили за лечење одређене болести истичући важност развијања блиске сарадње између лекара, библиотекара, односно породице и пацијента.

Године 1957. Мери Џејн Рајан (Mary Jane Ryan) написала је да библиотерапија још није наука већ уметност. На једној радионици Рут Дарин (Ruth Darrin) прилично широко је дефинисала библиотерапију и истакла да се може користити и у лечењу и у превенцији. Перл Џ. Елиот (Pearl G. Elliott) тада се првенствено бавио децом. Библиотерапија је у то време у великој мери била повезана са применом у болницама, али се полако откривала као драгоцен метод и у затворима.¹⁸ У наредном периоду истакнуто је да библиотерапију треба интегрисати у библиотечко образовање јер

¹⁶ William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy* (Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/library-trendsv1i2_opt.pdf?sequence=3#page=15

¹⁷ Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*

¹⁸ Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*

библиотекар помоћу књига покушава да васпитава, па се са терапеутског аспекта читање не може занемарити.¹⁹

Први зачеци и ужа примена библиотерапије била су психијатријска одељења, привремени домови, домови за децу и старачки домови. Седамдесетих година 20. века поље примене библиотерапије се проширило, те је почела да се користи и међу онима којима медицински третман није био потребан. Библиотерапија је тако пробила своја ограничења и почела да се примењује и међу „нормалним” људима. За њу нису више били заинтересовани само лекари и библиотекарски, већ је привукла пажњу просветних и социјалних радника.

У то доба Мађарска на овом пољу није заостајала у поређењу са применом у другим земљама, нарочито у односу на САД. Библиотерапију у Мађарској увеле су Ева Бартош (Bartos Éva) и Ержебет Хас (Hász Erzsébet) и обично је примењивана у раду са пензионерима, али можемо прочитати и извештај Еве Бартош²⁰ о разговорима међу особама које су желеле да се реше зависности од алкохола. У чланку Атиле Нађа (Nagy Attila) под насловом „Укључење библиотерапије у библиотечко образовање у Мађарској”²¹ детаљно можемо прочитати о ширењу библиотерапије у Мађарској. Међутим, брзо стечену популарност почела је да прати стагнација, а тек је последњих година, вероватно захваљујући популарности терапије бајкама, библиотерапија поново почела да се шири. Мађарско друштво за књижевну терапију основано је са циљем да примени и уведе библиотерапију, а уз његову подршку је 16. маја 2014. у Њиређхази одржана прва конференција о библиотерапији под називом „Помогле су књига и бајка”. Дана 16. априла 2014. године свој оснивачки скуп имало је и Друштво за библиотерапију „Андор Олах” које се обавезало да ће библиотерапеутско знање учесника развијати путем курсева и обука, пре свега у оквиру практично оријентисаних радионица.

Године 2014. у Егеру је развојна библиотерапија превазишла сопствене границе одговоривши на техничке и технолошке изазове. Сведочили смо сврсисходној допунској примени ајпеда у развојној библиотерапији која је названа е-библиотерапијом; прве сесије, јединствене на међународном нивоу, биле су отворене за ученике основних школа.

¹⁹ Evalene P. Jackson, *Bibliotherapy and Reading Guidance: A Tentative Approach to Theory* (1962).

²⁰ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1989).

²¹ Attila Nagy, „A biblioterápia honosítása a magyarországi könyvtárosképzésben”, *Fordulópont* 2 (2004): 69–72.

„Опасна литература”

Као доказ да немају само бајке, народне баладе, приповетке и анегдоте велики утицај на људе, већ и романи и друга белетристичка дела, вреди погледати интересантну препоруку Гетеове књиге *Jagi млагої Верѿера* (и Вертеров ефекат). Роман започиње: „А ти, добра душо, која осећаш исти нагон као он, утеш се његовим патњама и спријатељи се са овом књижицом ако не можеш наћи бољу због судбине или због своје кривице.”²² Мислим да ово значи да права књига у право време може бити прави пријатељ. Уколико неко сматра да се налази у очајној ситуацији, понекад је довољно да прочита да је неко други доживео исто или слично. По мом мишљењу, ова умирујућа и утешна улога књига може се продубити и даље пружањем могућности људима да међусобно поделе своје мисли и искуства о прочитаном. Књига *Jagi млагої Верѿера* у модерном смислу је постала популарна у 18. веку. Међутим, са овим романом се убрзо могло повезати много несрећних случајева јер се повећао број самоубица разочараних у љубав. Они су своје животе завршили сабласно на истоветан начин као и главни јунак дела, чак им је и одећа била иста (плави капут, жута кошуља дубоког изреза и дубоке велингтон чизме). Талас самоубистава у почетку је примећен само на немачким територијама, али је убрзо „заразио” целу Европу. Гетеа су оптуживали за подстицање младих на самоубиство. То је, наравно, претеривање јер је романтични дух тог доба допринео јачању ефекта књижевног дела, али пре тога нико не би помислио да „обичан” роман може имати толико снажан утицај. Међутим, коришћење лековитих ефеката књижевних дела тек предстоји. Сигурно је да *Jagi млагої Верѿера* представљају један од најлепших драгуља сентиментализма, а његов ефекат је у психолошком жаргону преузет као Вертеров ефекат.

Томас Тротер (Thomas Trotter) 1807. године у својој психијатријској дисертацији такође је писао о страсти према читању романа: „Ово је тренутно водећи узрок настанка неуролошких обољења. Свест која се забавља шунд љубавном литературом (болешћу данашњих модерних формулација) сопствено задовољство тражи скрећући поглед са нивоа рационалних бића. Из описа необуздане романтичне љубави, он формира замишљени свет који оставља страст без моралних смерница у рационалном животу. До свести жена које имају изражене емоције ова врста тровања литературом

²² Johann Wolfgang Goethe, *Werther szerelme és halála*. Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu/00300/00390/00390.htm>

често се показивала фаталном...”. Диркем (Durkheim) истиче: „Нема сумње да се идеја самоубиства може заразно проширити... Можда не постоји ниједан други феномен који би могао бити заразнији.”²³ Овде би посебно требало скренути пажњу на одговорност медија, самим тим и на одговорност библиотерапеута, пошто су на основу приче о Вертеру спроведена различита истраживања о томе у којој мери на човека утиче оно што се види, чује и прочита. Филм *Тужна недеља*²⁴ и истоимена песма, као и трагични случај краљице лепоте Чиле Молнар (Molnár Csilla)²⁵ имали су сличан ефекат. Током библиотерапијских радионица треба обратити пажњу на изворе опасности попут идентификације, величања, приказивања као сензација и конкретних инструкција. Ризик од идентификације смањује се ако се самоубиство представља као последица болести (попут депресије) која би могла успешно да се излечи алтернативним решавањем проблема и адекватно управљаним кризним ситуацијама, уз пружање основних информација о депресији као болести.²⁶ Све ово успешно је реализовано на сесији библиотерапије.

Разноликост дефиниција библиотерапије

Након што смо подробније сазнали о раним претечама и развоју библиотерапије, вреди се окренути дефиницији библиотерапије, иако ни данас није уједначена. Многи су је дефинисали на више начина. У овом поглављу пружићемо краћи увид у ову разноликост, првенствено засновану на иностраним дефиницијама, а затим на домаћим, уз прелазак од најопштијих до специјализованијих. Као што ће се видети, посебно ће се иностране дефиниције прво ограничити на клиничке библиотерапије, а затим проширити на децу и на одрасле читаоце.

²³ *Mediatizált öngyilkosságok – A „Werther effektus” szociológiai vizsgálata* = *Mediatized suicides – the sociological study on Werther-effect* (2008), http://phd.lib.uni-corvinus.hu/316/1/veres_elod.pdf

²⁴ Tamás Fábán, „Ugyanannyi öngyilkosság Jaskson és Goethe miatt”, *Index* (2009), http://index.hu/kultur/eletmod/2009/07/03/ugyanannyi_ongyilkosság_jackson_es_goethe_miatt/

²⁵ „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”. (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/osp/osp_i_media_ajanlas.pdf

²⁶ „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”, (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/osp/osp_i_media_ajanlas.pdf

Појам библиотерапије изведен је из грчких речи *biblion* (књига) и *therapeia* (лечење),²⁷ те ју је најједноставније дефинисати као ништа друго до „лековита снага књига” или „лечење књигама”. Међутим, ове дефиниције не укључују начин на који одговарајуће књиге долазе до правих људи, како ова метода функционише, у којим случајевима се може примењивати, ко може одржавати такве сесије, нити одређују циљну групу. Наредне дефиниције настоје да исправе ове недостатке.

У трећем издању Вебстеровог интернационалног речника из 1961. године библиотерапија је дефинисана као „употреба одабраног материјала за читање као терапијског помагала у медицини и психијатрији”.²⁸ Овој формулацији недостаје чињеница да се библиотерапија не мора примењивати искључиво у медицини. У поређењу са овим, данашње тумачење је много шире. Верујем да ова дефиниција боље објашњава суштину клиничког библиотекарства од самог библиотекарства уопште јер ово тумачење не покрива потенцијал развојног библиотекарства.

Харт наводи да саветник или библиотекар током библиотерапије пружа помоћ у решавању личних проблема одређеним штивом. Сматрам важним то што ова дефиниција укључује чињеницу да библиотекар може бити активно укључен у обликовање сесија.

Према Ејксу (Aieх), библиотерапија се односи на то да људи своје проблеме могу да решавају помоћу књига, а Харис (Harris) и Хоџис (Hodges) верују да усмерено читање помаже читаоцу у повећању самосвести.²⁹

Из наведених дефиниција јасно видимо да се при одређивању циљне групе у библиотерапији дуго фокусирао само на децу. Роузен (Rosen) наводи да би ефикасна терапија заснована на књигама требало да укључује планове за примену новостеченог искуства код деце, стратегију за спровођење тих планова и одредбе за исправљање планова који се покажу неефикасним.³⁰ Хендриксон (Hendrickson) верује да ће библиотерапија помоћи деци

²⁷ Éva Bartos, „Biblioterápia a könyvtárosi munkában”, *Könyvtári Figyelő* 5 (1987): 563–567; Edina Halasi, „Az írott szó gyógyító ereje”. *Biblioterápia a Mosoly utcai könyvtárban*, *Könyvtári Híradó* 2 (2001): 53–58; Csabáné Hadházy, „Életápolás könyvtári eszközökkel”, *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Teka* 2 (1994): 53–58.

²⁸ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

²⁹ Celia Johnson et al. „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers* (2000), <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bddata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622>

³⁰ Beth Doll & Carol Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), [http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_germekeknek_es_serduloknek_0.pdf](http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermekeknek_es_serduloknek_0.pdf)

да контролишу своје емоционалне испаде. Пардек (Pardeck) библиотерапију види као прилику за младе да успешно преброде промене попут усвајања или породичног злостављања³¹ Кумбс (Coombs) сматра да је библиотерапија техника која помаже деци да развију самопоуздање и боље разумеју своје проблеме.³² Јеон улогу библиотерапије види у пружању помоћи надареној деци.³³ Хебертова (Hébert) дефиниција, слична дефиницији коју су касније описали Фрејзер (Fraisier) и Макенон (McCannon), каже да адолесценти и деца успешно могу да анализирају проблемске ситуације на начин који је сигуран у односу на последице одлука које доносе у својој машти.

Дефиниције које су настале нешто касније не сужавају више толико циљну групу. Примера ради, према Корману (Corman) катарза ослобађа читаоце напетости и на тај начин су им веће шансе да се препознају у ликовима из књиге.³⁴ Фрејзер и Макенон верују да читаоци у својој машти могу да изнађу различита решења без суочавања са последицама у стварном животу.³⁵

Како је библиотерапија дефинисана у Мађарској? Према мишљењу Андора Олаха (Oláh Andor), библиотерапија значи схватање и примену сопствених искустава, као и свега што је до тада било непримећено.³⁶ Ева Бартош је дефиницији Андора Олаха додала следеће: „Заиста је реч о томе да искуство које је човечанство стекло о корисности књига, читања и књижевности одједном претворено у свесно примењену методу са лековитом сврхом како би се постигао жељени ефекат.”³⁷

Ласло Вертеш (Vértés László) сматра да је суштина библиотерапије лечење одјеком књига, у пацијенту пронаћи дело, целину, детаље и све што му се лепи за душу и што помаже у превазилажењу физичког и менталног бола освежавајућом магичном снагом.³⁸ Хадхази (Hadházy) сматра

³¹ John T. Pardeck, *Using literature to help adolescents cope with problems*, <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=5001662962>

³² Celia Johnson et al, „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers* (2000), <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtGl2ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622>

³³ Beth Doll & Carol Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermekeknek_es_serduloknek_0.pdf

³⁴ Doll & Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése*

³⁵ Doll & Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése*

³⁶ Gyula Batári, „A könyv gyógyító hatása. Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral” *Könyvtáros* 2 (1981): 100–103; Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

³⁷ Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

³⁸ László Vértés, „Biblioterápia azaz irodalom az egészségben. Mikszáth Kálmán születése 150. évfordulójára”, *Egészségnevelés* 4 (1997): 188–190.

да библиотерапија помаже смирењу душе, без обзира на то да ли је особа која учествује у њој болесна.³⁹

Мађарско друштво за књижевну терапију описује библиотерапију или књижевну терапију на следећи начин: сесија књижевне терапије увек се организује са унапред одабраним књижевним делом које описује сличан проблем свих чланова групе, а вођа групе усмерава разговор о делу (одломку). Коментари о тексту помажу члановима групе да разјасне свој однос према теми предложеној у раду. То доводи до важних увида у упознавању себе и осуђивању других, што може преусмерити већ закочене појединачне структуре. Иако учесници сесију често упоређују са часом књижевности, вођа групе не очекује анализу уметности или књижевна излагања, већ жели разговор о личним искуствима учесника.⁴⁰

Лично се највише слажем са становиштем Ержебет Хас да се библиотерапија, баш као већина или готово све уметничке терапије, може користити не само у лечењу болесних људи, већ и у превенцији и рехабилитацији, а корисна је и у случајевима када неко треба да научи да живи са својим хроничним обољењем.⁴¹

Врсте библиотерапије

Као што се мењају концепти, тако се и врсте библиотерапије непрестано мењају. Примера ради, Ева Бартош је библиотерапију поделила на следећи начин:⁴²

Библиотерапија у оквиру институције – пацијентима се чита научна литература у смислу да добијају медицинску помоћ у обради текстова. Овај тип се реализује у болници или у амбулантама. У Мађарској је Андор Олах, главни лекар из Сентандреје, примењивао ову врсту библиотерапије.⁴³

³⁹ Csabáné, Hadházy, „A személyiségfejlesztés könyvtári módszerei”, *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (2001): 29–34.

⁴⁰ „Irodalomterápia”, Magyar Irodalomterápiás Társaság, <http://www.irodalomterapia.hu/>

⁴¹ Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

⁴² Éva Bartos, „Biblioterápia és a közművelődési könyvtárak”, In *Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása*, Szerk. Csapó Edit (Budapest: Múzsák, 1984), 101–113.

⁴³ Andor Oláh, „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”, *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9. [http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK=http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK)

Клиничка библиотерапија – пацијенти читају белетристичка дела, а групу углавном чине пацијенти са емоционалним проблемима или проблемима у понашању. Терапија се може одвијати у институцији или у некој другој заједници. Ева Бартош је овај тип библиотерапије користила у раду са алкохоличарима.⁴⁴

Развојна библиотерапија – овај тип се најчешће практикује у библиотекама. У овом случају, учесници терапије су „нормални” појединци. Као пример могао би да послужи низ литерарних сесија одржаних у Библиотеци Ујкерт из Дебрецена са ученицима основних школа.⁴⁵

Резиме литературе и природе учесника из седамдесетих година 20. века Р. Џ. Рубина, пружа увид у примену библиотерапије:⁴⁶

А – Традиционална библиотерапија (учесник сâм чита литературу, писана литература се чита учеснику).

Б – Књижевна терапија коју је формулисао Ширион (Shiryon) (усмена литература за учеснике).

В – Креативна терапија писањем (учесници стварају књижевна дела, пишу песме, кратке приче, животне приче).

Г – Креативна усмена терапија (учесници усмено креирају књижевно дело, песму, кратку причу, животну причу).

Ержебет Хас сматра да се за све уметничке терапије, укључујући и библиотерапију, могу применити два принципа деловања: активни и рецептивни. Ово се највише огледа у музичкој терапији: током активне музичке терапије пацијент сâм свира, а у рецептивној слуша музику. Активна библиотерапија подразумева терапију поезијом и креативно писање, а рецептивна библиотерапија обухвата разговор у који се уводи читањем и који се усмерава на читалачко искуство.⁴⁷

.....
 “<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&”hid=126HYPERLINK> “[http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric&”HYPERLINK](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&”&HYPERLINK) “[http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&”&AN=ED451622](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&”bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric&”HYPERLINK)”

⁴⁴ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

⁴⁵ Csabáné Hadházy, „Biblioterápia – életápolási klub. Az Újkerti Nevelési Központ könyvtárában”, *Őszikék* 7 (1995): 5.

⁴⁶ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence

На основу оријентације радионице говори се о:

Рецептивној библиотерапији – чита се белетристичко дело након чега учесници размењују своја размишљања о њему.

Продуктивној библиотерапији – учесници осмишљавају сопствени књижевни текст о одређеној теми.

Ержебет Хас разликује неколико типова библиотерапије на основу иностране праксе и иностраних назива.⁴⁷

На енглеском говорном подручју:

Poetry therapy – писање је у средишту терапијске активности и одликује се укључивањем поезије у терапеутску вредност.

Creative writing – циљ је развити посебан писани начин за самоостварењем.

На немачком говорном подручју:

Poesie-therapie – терапија поезијом која у расподели Еве Бартош суштински одговара клиничкој библиотерапији. Користи се у лечењу менталних и психосоматских болести, као и за решавање кризних ситуација. Примењује се у многим областима: психотерапија, рехабилитација, духовна помоћ, са старијим особама и лицима ометеним у развоју.

Lesetherapie – терапија читањем која одговара рецептивној библиотерапији.

Schreibtherapie – терапија писањем која одговара активној библиотерапији.

Уколико бисмо желели да групишемо поступке на основу броја учесника, може се говорити о индивидуалној и о групној терапији. У појединачном раду корисницима се нуди књига, након чега им се даје могућност да са библиотекарком или лекаром разговарају о прочитаном и о мислима које им је изазвао прочитани текст. У случају групне библиотерапије, изабрано дело обрађује више људи, а међусобни утицај чланова групе од велике је важности. Вођа сесије може бити библиотекар, наставник, стручњак за ментално здравље, психолог, свештеник.

Књижевна дела коришћена на сесијама жанровски могу бити различита; може се радити са бајкама, митовима, еповима, песмама, кратким причама, романима, одломцима романа, верским делима.

Библиотерапија може да се одвија на различитим местима, нпр. у школама, библиотекама, молитвеним салама, болницама и студентским

⁴⁷ Erzsébet Hász, „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”, *Magyar Felsőoktatás* 5–6 (2001), 55–56

⁴⁸ Hász, „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”

домовима. Као што се може видети на основу дијапазона примене, библиотерапија је метода погодна за практиковање у готово свакој области, било где, од библиотеке до школе.

Библиотерапија у данашњим библиотекама, у иностранству и у Мађарској

У САД и у Енглеској већ постоји неколико збирки које садрже категорисане приче за различите узрасте. Све је заступљеније креирање база података са таквом поделом у образовним институцијама и библиотекама уз коришћење предности онлајн облика, попут лаког и брзог ажурирања и широке доступности. Једна од таквих збирки је *Најбоље књије за децу*,⁴⁹ која укључује изворе о следећим темама: усвајање, хранитељство, употреба алкохола и дрога, застрашивање, смрт и умирање, инвалидитет, развод, раздвајање, здрава исхрана и поремећаји у исхрани.

Поред тога, постоји много веб-страница које нуде литературу на основу старости или проблема. Обично су такве тематске збирке доступне широј јавности у већим библиотекама и образовним институцијама чија је основна сврха да литература погодна за различите старосне групе буде доступна у различитим животним ситуацијама, а сходно томе, дела су у целини доступна. Без намере да буду сувише исцрпне, такве тематске колекције су доступне, нпр. на мрежном систему следећих институција:

- веб-сајт Clear Lake Children's Center⁵⁰
- веб-сајт Kilkenny County Library Service⁵¹
- веб-сајт Queen Mary University of London⁵²
- веб-сајт GoodReads: Meet your next favorite book⁵³
- веб-сајт Carnegie Library of Pittsburgh⁵⁴

⁴⁹ *Best Children's Books.* (s.a.). <http://www.best-childrens-books.com/childrens-book-by-category.html>

⁵⁰ „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics”, *Clear Lake Children's Center*, <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RPmwbYh>

⁵¹ „Bibliotherapy collection for the family”, *Kilkenny County Library Service*.(s.a.). http://kilkennylibrary.kilkenny.ie/eng/Our_Services/Bibliotherapy/Bibliotherapy_Book_List_Family.pdf

⁵² „Bibliotherapy book list”, *Advice and Counselling Service – Queen Mary University of London*.

⁵³ „Popular bibliotherapy books”, *GoodReads*, <http://www.goodreads.com/shelf/show/bibliotherapy>

⁵⁴ „Bibliotherapy booklists: Helping young children cope in today's world.” *Carnegie Library of Pittsburgh*.(s.a.). <http://www.carnegielibrary.org/research/parentseducators/parents/bibliotherapy/>

*Бајке које помажу деци: њрошив гечје ајресије, сѣраха и свеѣа шѣо родѣиѣљ ѣреба да зна када ѣрича ѣричу (за децу од 3 до 7 ѣодина)*⁵⁵ Герлинде Ортнер (Gerlinde Ortner) доступне су у већини библиотека у Мађарској, а написала је и *Нове бајке које помажу деци: свађе, сѣрахови, сѣрејња и све шѣо родѣиѣљ деѣѣѣа од 6 до 10 ѣодина ѣреба да зна*. Оба дела садрже корисне савете за родитеље, васпитаче и библиотекаре у вези са причама. Књиге су писане за назначену старосну групу, а као резултат тога, са радњом се упознаје на основу једноставних, лако разумљивих, кратких реченица. У погледу садржаја, посреди су догађаји које деца лако разумеју, тако да се лако могу идентификовати са ликовима, али се за десетогодишњаке можда превише јасно усредсређују на назначени проблем. Први наслов садржи приче у вези са успављивањем, ружним сновима, страхом од паса, страхом од зубара, одуговлачењем, нередом, лагањем, лошим говором, непослушношћу, грицањем ноктију, ноћним мокрењем, муцањем, исхраном, боравком у вртићу, ометањем наставе, изругивањем, агресивним понашањем, свађом међу браћом и сестрама, дететом као добрим партнером, чувањем животне средине и смрћу. Теме другог наслова могу се поделити у следеће категорије: прекомерно гледање ТВ-а, дете са посебним потребама у учioniци, различитост деце у одељењу, агресивно понашање, мере штедње, финансијски проблеми, путовање родитеља, страх од хоспитализације, страх од развода родитеља, инхибиције, како поднети бес и разочарање, како знати изгубити, васпитање, родитељске свађе и развод, деца коју одгаја један родитељ, дечја стрепња да ће остати сами.

На основу личног искуства и мишљења, лакше се примењује и кориснија је књига Роберта Фишера (Robert Fisher) *Учимо децу да размишљају кроз ѣриче*.⁵⁶ Она садржи књижевна дела која су врло разнолика и по тематици и по пореклу (кинеске, грчке, канадске, индијске, шведске, немачке и енглеске бајке). Поред књижевног дела, можемо читати питања која помажу у обради и приче и одабране теме. Уз то, нуди активности које укључују и друге задатке неопходне за обраду дела, као што су анализа дела других грана уметности према одређеним критеријумима, игре, цртање. Књига садржи теме везане за бес, права животиња, лепоту, насиље, промене, храброст и страх, смрт, правичност, слободу, пријатељство, духове, добро

⁵⁵ Gerlinde Ortner, *Gyógyító mesék a gyermeki agresszió és a félelem ellen és mindaz amit a meséléskor a szülőknek tudnia kell (3–7 éves korú gyerekeknek)*, (Budapest: Magyar Könyvklub, 1996).

⁵⁶ Robert Fisher, *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni történetekkel* (Budapest: Műszaki Kiadó, 2002).

и зло, задовољство, наду, знање, љубав, срећу, памћење, мистерију, имена, питања и одговоре, стварно или нестварно, тајне, крађу, време, истину, потребе и захтеве, питање ко сам, мудрост и учење.

Библиотерапија у библиотеци?!

Питање ко има право вођења сесија библиотерапије и даље представља контроверзу. Да ли такве радионице могу да воде само обучени психолози и психијатри? Или и библиотекарџи? Шта је заправо библиотерапија? Да ли је разговор о књижевним делима већ библиотерапија? Шта је са препоруком књиге за читање? Ову вишегодишњу расправу ни ја не могу да решим, само могу да изложим своје мишљење и мишљења других људи из струке.

Сматрамо да библиотерапија има своје место у библиотекама. Мисија библиотеке је да прикупља, истражује, чува и пружа информације корисницима. Према томе, она поседује материјал којим може помоћи људима. Поред физичког поседовања књиге, библиотекар је упознат и са литературом, а током својих студија научио је и да критички вреднује текстове. Његов радни задатак је да препоручује литературу, што је могуће управо због наведеног. Поред тога, он познаје своје читаоце јер је у редовном, свакодневном контакту са њима. Током стажирања у библиотеци приметила сам да се у већим градским библиотекама, где истовремено ради више библиотекара у служби за читање или на пулту за изнајмљивање књига, често дешава да иако је више људи у једном реду, редовни читаоци стану у дужи ред јер познају библиотекара са којим сваки пут необавезно разговарају по одабиру књиге. Читаоци им говоре о својим проблемима, разговарају о ономе што се догодиле од последње позајмице, говоре да ли им се свидело прочитано дело. Читаоци се чешће обраћају овим библиотекарем да им „препоруче добру књигу”, да им дају „нешто попут претходне књиге”. Обучени библиотекар може да понуди литературу која одговара укусу корисника узимајући у обзир његове личне проблеме које је сазнао из претходних разговора, те по могућности нуди књижевно дело које доприноси решавању читаочевих потешкоћа.

Наравно, слажем се са ставом да би библиотекарџи без помоћи психолога или стручњака за ментално здравље требало да воде само сесије развојне библиотерапије, а не и клиничке.

Данас библиотека не обавља само традиционалне библиотечке задатке, већ је постала део свакодневног живота, њене услуге се непрестано

проширују, отворила је своја врата, организује књижевне вечери, пружа интернет услуге, организује и одржава обуке и курсеве, место је научних и образовних предавања, организује изложбе, квизове, књижевне клубове. Данас је библиотека „треће место” након куће и радног места. У мањим градовима, у којима нема довољно програма за љубитеље књижевности, овим наведеним би се могла проширити понуда.

Уместо резимеа

Описавши развој, дефиниције и врсте библиотерапије, да у неколико речи резимирамо с којим циљем библиотерапија може успешно да се примењује у образовању. Болести цивилизације изазване променом начина живота (фрустрације, анксиозност, поремећаји спавања, стрес) погађају све, па се ефикасно може користити и за њихово ублажавање.

Разноликост библиотерапије показује њена успешна примена у иностранним (пре свега америчким) учионицама, попут прихватања ученика са дислексијом и дисграфијом, лечења агресивних ученика, изградње разредне заједнице и прихватања маргинализованих ученика од стране њихових вршњака. Поред тога, циљеви сесија библиотечке терапије, и низа сличних сесија, могу бити увођење различитих метода управљања сукобима, развијање расправе и самоспознаје, саопштавање нових вредности и ставова, повећање социјалне осетљивости и ширење спектра интересовања. Последица промене начина живота јесте да људи постају изолованији, усамљенији, па је заиста важна свест да и други имају сличне проблеме; осим тога, радионица пружа могућност повећања квантитета и квалитета њихових друштвених односа.

Библиотерапија представља неформално окружење за учење. Индиректно утиче на размишљање и квалитет живота, па би за библиотекарe веома важно било похађање обука које их припремају за организацију и одржавање ових сесија. Сада је већ познато да је библиотека „треће место”, те је њен неизбежни задатак да помогне у изградњи и консолидацији људских односа, за шта је развојна библиотерапија погодна метода.

Literatura:

1. „Aki a meséket megtalálja, az élet forrásából iszik.”.(s.a.). www.meseterapia.hu (preuzeto 21. 8. 2014).
2. Bartos, Éva. „Biblioterápia a könyvtárosi munkában”. *Könyvtári Figyelő* 5 (1987): 563–567.
3. Bartos, Éva. „Biblioterápia és a közművelődési könyvtárak”. In *Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása*, Szerk. Csapó Edit, 101–113. Budapest: Múzsák, 1984.
4. Bartos, Éva. „Gyermekek biblioterápiája”. *Fordulópont* 2–3 (1999): 93–103.
5. Bartos, Éva. *Olvasókönyv a biblioterápiáról*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1989.
6. Bartos, Éva. *Segített a könyv, a mese. Vallomások életről, irodalomról, olvasásról*. Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/05400/05496/05496.htm> (preuzeto 21. 8. 2014).
7. Batári, Gyula. „A könyv gyógyító hatása. Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral”. *Könyvtáros* 2 (1981): 100–103.
8. Beatty, William K. *A Historical Review of Bibliotherapy*. Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962, https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrends11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15 (preuzeto 21. 8. 2014).
9. *Best Children's Books*. (s.a.). <http://www.best-childrens-books.com/childrens-books-by-category.html> (preuzeto 21. 8. 2014).
10. „Bibliotherapy book list.” *Advice and Counselling Service – Queen Mary University of London*, <http://www.welfare.qmul.ac.uk/wellbeing/bibliotherapy/booklist/index.html#relationships> (preuzeto 21. 8. 2014).
11. „Bibliotherapy booklists: Helping young children cope in today's world.” *Carnegie Library of Pittsburgh*.(s.a.). <http://www.carnegielibrary.org/research/parentseducators/parents/bibliotherapy/> (preuzeto 21. 8. 2014).
12. „Bibliotherapy collection for the family”. *Kilkenny County Library Service*. (s.a.), http://kilkennylibrary.kilkenny.ie/eng/Our_Services/Bibliotherapy/Bibliotherapy_Book_List_Family.pdf (preuzeto: 21. 8. 2014).
13. „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics.” *Clear Lake Children's Center*. (s.a.). <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RpmwbYh> (preuzeto 21. 8. 2014).
14. Birkalan, Hande A. *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31%40sessionmgr110&hid=126> (preuzeto 21. 8. 2014).

15. Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.
16. Doll, Beth & Doll, Carol. *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermekeknek_es_serduloknak_0.pdf (preuzeto 21. 8. 2014).
17. Fábián, Tamás, „Ugyanannyi öngyilkosság Jaskson és Goethe miatt”. *Index* (2009), http://index.hu/kultur/eletmod/2009/07/03/ugyanannyi_ongyilkosság_jackson_es_goethe_miatt/ (preuzeto 21. 8. 2014).
18. Fisher, Robert. *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni történetekkel*. Budapest: Műszaki Kiadó, 2002.
19. Goethe, Johann Wolfgang. *Werther szerelme és halála*. Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00300/00390/00390.htm> (preuzeto 21. 8. 2014).
20. „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”. (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/ospi/ospi_media_ajanlas.pdf (preuzeto: 21. 8. 2014)
21. Hadházy, Csabáné. „A személyiségfejlesztés könyvtári módszerei”. *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (2001): 29–34.
22. Hadházy, Csabáné. „Biblioterápia – életápolási klub. Az Újkerti Nevelési Központ könyvtárában”, *Őszikék* 7 (1995): 5.
23. Hadházy, Csabáné. „Életápolás könyvtári eszközökkel”. *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (1994): 53–58.
24. Halasi, Edina. „Az írott szó gyógyító ereje’. Biblioterápia a Mosoly utcai könyvtárban”, *Könyvtári Híradó* 2 (2001): 53–58.
25. Hász, Erzsébet. „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”. *Magyar Felsőoktatás* 5–6 (2001): 55–56.
26. „Irodalomterápia”. Magyar Irodalomterápiás Társaság, <http://www.irodalomterapia.hu/> (preuzeto 21. 8. 2014).
27. Jackson, Evalene P. „Bibliotherapy and Reading Guidance”. *A Tentative Approach to Theory*, 1962. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrends11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15 (preuzeto 21. 8. 2014).
28. Johnson, Celia, Guofang Wan, Rosalyn Anstine Templeton, Lesley P. Graham, Joan L. Sattler. „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers*, 2000. EBSCO: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWwhv-c3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622> (preuzeto 21. 8. 2014).
29. Jung, Carl Gustav. *Analitikus pszichológia*. Budapest: Göncöl, 1995.
30. „*Korán*”. (s.a.). *Terebess Ázsia Lexikon*, <http://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/koran.html> (preuzeto 21. 8. 2014).

31. Mediatizált öngyilkosságok – A „Werther effektus” szociológiai vizsgálata” = *Mediatized suicides – the sociological study on Werther-effect*, 2008. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/316/1/veres_elod.pdf (preuzeto 21. 8. 2014).
32. Nagy, Attila. „A biblioterápia honosítása a magyarországi könyvtárosképzésben”. *Fordulópont* 22 (2004): 69–72.
33. Nossart, Peseschkian: *A tudós meg a tevehajcsár*. Budapest: Helikon, 1991.
34. Oláh, Andor. „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”. *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9.
35. Ortner, Gerlinde. *Gyógyító mesék a gyermeki agresszió és a félelem ellen és mindaz amit a meséléskor a szülőknek tudnia kell (3–7 éves korú gyerekeknek)*. Budapest: Magyar Könyvklub, 1996.
36. Ortner, Gerlinde. *Új gyógyító mesék veszekedések, félelmek, szorongások ellen és az, amit a 6–10 éves gyermek szüleinek mindezekről tudniuk kell*. Budapest: Magyar Könyvklub, 1997.
37. Pardeck, John T. *Using literature to help adolescents cope with problems*, <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=5001662962> (preuzeto 21. 8. 2014).
38. „Popular bibliotherapy books.” *GoodReads*.(s.a.). <http://www.goodreads.com/shelf/show/bibliotherapy> (preuzeto 21. 8. 2014).
39. *Rómaiaknak írt levél*. (s.a.). Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00100/00176/html/> (preuzeto 21. 8. 2014).
40. Rubin, Rhea J. „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”. *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122 (preuzeto 21. 8. 2014).
41. Vértes, László. „Biblioterápia azaz literatúra az egészségben. Mikszáth Kálmán születése 150. évfordulójára”. *Egészségnevelés* 4 (1997): 188–190.

Gulyás Enikő

„A biblioterápia kialakulása, fejlődése és helye a könyvtárban”.

Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (Knjiga, biblioteka, bibliotekar)

<http://ki2.oszk.hu/3k/2015/04/a-biblioterapia-kialakulasa-fejlodesese-es-helye-a-konyvtarban/>

Са мађарској језика превеле:
Хелена Омеровић и Јелена Цвејић